

न्यञ्चस्य दपत्तमेदे पु० “नयोपसेनस्य सुतास्तेषां कंसस्तु पूर्वजः । न्यपोधश्च सुनामा च” हरिवं० १८३० ।

तस्यादूरदेशादि कश्चिद्वा० क । न्यपोधक तत्सन्निकट-
देशादो कुक्ष्यादौ ठन् । न्यपोधिक तत्सन्निकटदेशादौ
त्वि० तत्कार्ये प्रेक्षादि० इति । न्यपोधिन् तत्कार्ये त्वि० ।

न्यपोधपरिमण्डलं पु० न्यपोधः व्यासः परिमण्डलं परिष्णाहो
यस्य । श्यासपरिमितोष्णायपरिष्णाहो पुरुषे । तल्लक्षणं
यथा “महाधनुर्बराश्चैव त्रेतायां चक्रवर्त्तिनः । सर्व-
लक्षणसम्पन्ना न्यपोधपरिमण्डलाः । न्यपोधो तु स्मृतौ
बाह्य व्यासो न्यपोध उच्यते । व्यासेन उष्णयो यस्य
अथ जङ्घाश्च देहिनः । समोष्णयपरिष्णाहो न्यपो-
धपरिमण्डलः” मत्स्यपु० ११८३० । २२ङ्गनाविशेषे स्त्री
“सप्तौ सुकठिनौ यस्या नितम्बे च विशाबता । मध्ये
शीषा भवेद्या सा न्यपोधपरिमण्डला” इति शब्दना०
द्वर्वाकाण्डमिव श्यासा न्यपोधपरिमण्डला” भट्टिः ।

न्यङ् पु० नितरामञ्चति नि+अनुच-उ न्यङ्ङा० क्तत्वम् ।
१सुनिभेदे सेदिनिः । २बहुव्यङ्गे मृगभेदे अमरः ।
३नितरां गन्तुं त्वि० “सद्यो हतम्यङ्गुभिरस्रदिग्धम्” रघुः
“न्यङ्गुः स्नादुर्लभं वयो दृष्यो दोषलयापहः” भावप्र० ।
न्यङ्गोर्विकारः अण् । नैयङ्गव तदोयचमादौ

न्यङ्गुभूतह पु० न्यङ्गुरिव भूतहः । श्योनाकदृष्टो शब्दापेक्षि०
तस्य बहुव्यङ्गाकारशालत्वात्तथात्वम् ।

न्यङ्गादि क्तत्वनिमित्ते शब्दगणभेदे सच पा० ग० सू० उक्तो यथा
“न्यङ्गु मङ्गु भृगु दूरेपाक फलेपाक ज्योपाक दूरेपाका
फलेपाका दूरेपाका फलेपाका तक्र वक्र व्यतिमक्र अनुचक्र
अवसगं उपसगं श्रपाक सांशपाक मूलपाक फपोतपाक
उलूकपाक (संज्ञायां मेघनिदाबाधदाघावाः) । न्यपोध
नीचश्च न्यङ्गादिः ।

न्यङ्ग पु० नि+अनुज-वञ् । नितरामञ्जने “सोमस्य न्यङ्गो
यदरुणप्रप्याणि फालगुनानि” यत० ब्रा० ४।५।१०

न्यच्छ न० १सुश्रोतोक्ते सुहृदोगभेदे “मण्डलं मण्डल्यञ्च श्यामं
वा यदि वा सितम् । सहजं नीरुजं गाले न्यच्छमित्य-
धिधीयते” तल्लक्षणम् २नितरामच्छे त्वि० ।

न्यञ्च त्वि० निम्नतयाऽञ्चति अनुच-विच् । निम्ने किन्
न्यच् तत्कार्ये त्वि० । शशादौ भवे च नीचः नीचा
चन्यत्व क्तत्वम् । न्यक् न्यगभ्याम् ।

न्यञ्चत न० नितरामञ्चनं गमनम् । १नितरां गमने न्यञ्चने
हुमैचिदायु शरच्चम्” ऋ० ८।२७।१८ । २न्यगभावे च ।

न्यञ्चित त्वि० नि+अनुच-विच्-क्त । अथः क्षिप्ते हेमच० ।
न्यन्त पु० नितरामन्तः । चरमभागे ।

न्यय पु० नि+इण्-भावे अच् । १नाये २अपचये च ।

न्यर्थ पु० नि+अङ्-गतौ धन् । निवृत्तायां मतौ “न भोजा
मन्तुर्न न्यर्थमोयुः” ऋ० १०।१०७।८ “न्यर्थं निवृत्तां
गतिम्” भा० समासे याथादिस्वरः । निवृत्तोऽर्थो यस्य ।
२निवृत्तार्थे त्वि० ।

न्यर्बुद् न० १दशगुणितार्बुदसंख्यायां २तत्त्वज्ञेये च “प्रयुत-
श्चार्बुदश्च न्यर्बुदश्च सप्तदश” यजु० १०।२ “अर्बुदं दश-
गुणं न्यर्बुदम्” वेददीपः ।

न्यर्बुदि पु० निवृत्तः अर्बुदिर्देवो देवान्तरं यतः । बद्रभेदे
“अर्बुदिनां यो देव रैशानश्च न्यर्बुदिः” अथ० १।१।८।४

न्यस्त त्वि० नि+अस-कर्मणि क्त । १क्षिप्ते २व्यक्तौ ३विच्छेदे
४निहिते च अमरः “न्यस्तगच्छं दिगोपञ्च तच्च यशु-
वृषां प्रभुम्” रघुः ।

न्यस्तशस्त पु० न्यस्तं यस्तं यस्तसाध्यं युद्धं येन । “न्यस्त-
शक्ता महाभागाः पितरः पूर्वदेवताः” मनुस्मृते १पितृ-
लोके २व्यक्तायुषे च “न्यस्तशस्तं दिगोपञ्च” रघुः ।

न्यस्य त्वि० नि+असु-लुपे कर्मणि वा० आर्षे यत् । स्वापनीये
न्यक्तव्ये “अर्जुनार्जुन ! बोधस्त्वो ! न न्यस्यं गाविष्ठं
त्वया” भा० श्रौ० २००५० । लोके तु यत् । नास्य इत्येव
न्याक्य न० नि+अकि-ण्यत् वा० नचोपः । श्चटतण्डुले(सङ्घि)
(भाजाचाच) शब्दच० ।

न्याद् पु० नि+अद-णः न असादेशः । आहारे अमरः ।

न्याय पु० नि+इण्-भावकरणादौ वञ् । १उचिते २गोतप-
ओतपोहयपदार्थनिरूपके शास्त्रभेदे प्रतिज्ञाहेतुदाहरणो-
पनयननिगमनात्मके श्याक्यभेदे “अनुसमितिचरमकारण
लिङ्गपरामर्शप्रयोजकशब्दज्ञानजनकवाक्यत्वम्” तल्लक्षण-
मिति चिन्तामणिः । “उचिततत्पूषीकप्रतिज्ञादिपञ्चकस-
हदायत्वमिति” शिरोमणिः ! अथववशब्दे ४२२८० इत्यम् ।
अथा पूर्वतो वज्रिमान् (प्रतिज्ञा) पूमात् (हेतुः) यो यो
पूषवान् स वज्रिमान् यथा महानसम् (उदा०) वज्रिव्या-
ध्यधूमवांशायम् । (उपनयनम्) तस्माद्वज्रिमान् (निगमनम्)
एतद्दर्शनमतश्च सर्वदर्शनसंयुजे दर्शितं यथा

“तत्त्वज्ञानादुदुःखात्यन्तोक्ते दलक्षणे निश्रेयसमन्वा-

तोति समानतन्त्रेऽपि प्रतिपादितं तदाह सूत्रकारः
प्रमाणप्रमेयसंशयप्रयोजनदृष्टान्तसिद्धान्तावयवतर्कनिर्णय-
वादन्यवितण्डाहेतासञ्चजजातिनिग्रहस्यानां तत्त्व-